

O Rezijanih.

Narodopisni in jezikoznanski očrt.

Ni mi glavni namen v tem spisu priobčiti popis Rezije same, saj se je o njej že mnogo pisalo. Pač pa hočem spregovoriti nekoliko o njenih prebivalcih in o posebnostih njihovega narečja; — o prebivalcih, ki so na skrajnem zapadu slovenskega ozemlja in so si dobro ohranili svoje narečje in deloma tudi šege in navade, kakor skoro nobeno drugo slovensko prebivalstvo.

Za prebivalce doline, ki tiči ob zapadnem vznožju Kanina (2592 m), mogočnega velikana Julijskih alp, so se zanimali prej drugi slovanski narodoslovci in jezikoslovci ter inorodni, kakor slovenski.

Že pred 70 leti je potoval ruski učenjak Sreznevskij po Reziji in priobčeval razprave o njihovem jeziku (narečju). Pred njim se je zanimal za to deželico češki vojaški kurat A. Pišely, ki je priobčil spis v nemškem jeziku: „Ueber die Slaven im Thale Resia.“

Tudi nemški in italijanski narodopisci so jeli objavljati zanimivosti iz Rezije, n. pr. Bergmann „Das Thal Resia und die Resianer in Friaul“. Valentini: „Sul linguaggio slavo della valle di Resia,“ i. dr.

Leta 1872. in v nadaljnjih letih je bival ruski učenjak, prof. peterburške univerze Baudouin de Courtenay v Reziji, študiral ondotno narečje in obelodanil svoje razprave v zborniku: *Материалы для южнославянской диалектологии и этнографии*. Ст. Пѣт. 1895“. On je najbolj temeljito proučil njihovo narečje; zato je bival več časa med njimi.

Revija „Slov. Přehled“ je priobčevala spise: V údoli Resie.

Od naše strani je pisal prvi o Rezijanih J. Kopitar in sicer po francoskih zapiskih poljskega potovalca Potočkega.

Prof. S. Rutar v svoji knjigi „Beneška Slovenija“ piše dokaj zanimivega o Rezijanih. Mimogrede omenjam krajše članke, ki so izšli v raznih političnih listih in v „Planinskem Vestniku“. Opozarjam zlasti na zadnji tozadevni spis prof. I. Trinka v „Dom in Svetu“ 1907. leta pod zaglavjem „Hajdimo v Rezijo“.

* * *

Rezijane sem si prvotno predstavljal videč jih po naših krajih, ko so popravljali razne kuhinjske predmete in posodje, vse drugače, kot sem dobil vtiske o njih bivajoč v njihovi domovini. Da so tako gostoljubni, prijazni, zgovorni in da jim je red in snaga v hiši prvo, tega bi si nikdar ne bil mislil.

Pot k njim me je privedla iz avstrijskega Breginja skozi Učejo čez goro Kilino (1421 m). Ustavil sem se s svojim vodnikom, pristnim Rezijanom in s prijaznimi tovariši, ki so bili namenjeni drugega dne na Kanin, o katerih pa mi ni še znano, so li bili na vrhu — na rezijanski planini Hlivac (Hlevec), kjer je več hiš in koč, v katerih stanujejo čez poletje lastniki obširnih pašnikov in gozdov. Tu imajo živino, ki se pase po širnih obronkih planin. Živina je dobre pasme in tudi dobro rejena; prija jej pač dobra sočna gorska trava in tudi nadležni mrčes je ne nadleguje tolikanj.

Te poletne naselbine, ako jih moremo tako imenovati, obstoje iz pritličnih hiš, pokritih z mecesnovimi deščicami in iz hlevov in skednjev. Ves poletni čas biva tukaj vsa družina. — Moški kosijo travo in jo spravljajo v skednje, deca in stare ženske pasejo govedo, ovce ali koze. Poslednjih je vedno manj, jih ne smejo preveč imeti radi zaradi škode, storjene na mladih nasadih.

Ženice niso nikdar brezposelne, celo na paši uporabljajo čas, da predejo iz ovčje volne niti, iz katerih pletejo trpežne in debele nogavice. To delajo vse na roke stoje. V oprtnjaku jim je predivo, v rokah pa drže motovilce, okoli katerega ovijajo nit.

Doma pripravljajo obed. V koči je ognjišče kar prosto na tleh. Ker ni dimnikov, se vali dim skozi

vrata. Kadi se pač v hiši, toda navadno le v višjih plasteh. Če prideš notri, se moraš skloniti, da te ne objame gost dim. Dasi je ves prostor okajen od dima, ali kuhinjska posoda in drugi predmeti so snažni in v redu postavljeni po policah in drugod. Tudi spalnice imajo jako snažne.

Da so zgovorni sem že omenil. Tujce vidijo kaj radi in so jim privajeni, pozdravljajo jih z laškim „buon giorno“, tako se tudi med seboj pozdravljajo. Postrežejo jim, s čimer morejo, in branijo se sprejeti ponujani denar. Mladenci niso sramežljivi in boječi, lepo odgovarjajo na vprašanje. Postave so krepke, stasne in imajo črne oči. Iz obraza jim gleda resnost. Delavni so jako, lenuhi in postopači se redkokdaj dobe med njimi. Po nepotrebnem ne zametavajo denarja. Prizadevajo si kaj prištediti od onega pičlega zaslužka, ki ga dobe s tem, da hodijo k nam „lonce vezat, marele flikat, škarje in nože brusit“, da si v domačiji opomorejo, ker po večini manj rodovitna zemlja ne more prehraniti po številu vedno naraščajočega prebivalstva.

Tožarijo se Rezijani jako neradi, živijo rajši s sosedi v miru, ako se tudi malo skregajo in dajo izraze svoji jezi s par „maledünami“, pa so si kmalu zopet dobri. Med njimi se opaža nekak demokratičen duh. V gostilnah in pri razgovorih po cestah in trgih se družijo neozirno: posestnik, trgovec, krošnjar ali navaden brusač. To napravi na človeka, ki živi v drugačni okolici, jako prijeten vtisk. Ko se vrnejo domov s svojih pohodov „s trebuhom . . .“ iz raznih delov Evrope, si imajo pač mnogo povedati.

Oni Rezijani, ki prihajajo k nam popravljat kuhinjsko posodje, ne ostajajo stalno pri nas; od časa do časa obišejo svoj dom, ker marsikdo ima kaj zemljišča in tu mora opraviti delo, ki mora biti v onem času opravljeno; n. pr. o košnji še jih mnogo vrača domov. Kdor pa nima sveta, ima sorodnike in prijatelje, katere tudi rad vidi. Največ se jih zbere v svoji domačiji o praznikih, posebno na njihov največji praznik „Šmarna miša“ dne 15. vel. srpana. Takrat se shajajo

Rezijani iz vse doline na Ravnici (Ravenci), kjer je glavna cerkev in sploh središče vse Rezije. Tudi mnogo tujcev prihaja tega dne na Ravnico.

Rezijani se pozdravljajo med seboj prav iskreno, tudi poljubljajo se s sorodniki. To kaže, da so dobrega srca in da so tudi iskreni, nikakor pa, da bi bili hudobni in poniglavi. Da so si pridobili dosti lepih lastnosti, so pripomogle pač njihove obilne skušnje po svetu in zato tudi vedo, kako je ravnati, da se bolje izhaja.

V družbi so jako veseli in živahni in ob takih prilikah zapojejo tudi kako rezijansko. Pojo navadno dvo ali troglasno pa tako, da držijo basi v gotovih pesmih vedno isti glas in sicer kvinto in ob koncu vsake kitice pridevajo refren le-li-le-la-la, ali kaj podobnega. Kadar nehajo peti, pa vsakokrat zavriskajo. Tudi otroci tako, ako pojejo na planini na paši.

Motiv, po katerem se pojo razna besedila, bi bil ta:

Allegro con fuoco.

Da li - pa mo - ja ro - ži - ca! Da li - pa
Da nu - ta usta - ni ta hõ - ræ! Da nu - ta
mo - ja ro - ži - ca le - li - le - le - la - la.
usta - ni ta hõ - ræ le - li - le - le - la - la.

Na ta motiv so peli neki mladeniči to besedilo:

Da hõra ta Čaninoua! Da hõra ta Čaninoua!
Na dúha ano široká, na duha ano široká.

Drugače so si motivi jako slični, skoro nekake varijacije glavnega motiva in nimajo v melodičnem in harmoničnem oziru nobenih posebnosti.

Ruska dama Ella Schroultz-Adaiewska, ki je bila svoječasno s prof. de Courtenayem v Reziji, je nabrala te napeve in jih postavila enoglasno. Priobčeni so v imenovanem zborniku. Vseh napevov je 19.

Kakor omenjeno, pojo tudi otroci. Ko sem šel, prenočivši na planini Hlivac, drugega dne nizdol v

Osojane, sem slišal visoko gori otročji glas pevajoč o „Hōri ti Čaninovi . . .“, in odmevajoč ob skalnatih obronkih strmih pobočij. Mladeniči pojo navadno, ako so na planini, posebno zvečer, predno gredo k počitku. Odrasli pa pojo ob nedeljah in praznikih, ko pridejo k maši na Ravnico. Tu je več gostilen — skoro vsaka hiša — in po opravljenem cerkvenem opravilu zasedejo gostilniške prostore, rujno italijansko vino jih nekoliko razvname in kmalu dajo duška svojemu dobremu nastroju, da zapojejo kako rezijansko. Dva ali eden primeta naprej, drugi pa „golčijo od zadaj“, kakor se prostonarodno izraža. Ob koncu pesmi dodani refren pojo unisono in kadar sploh jenjajo peti, pa zaukajo.

Napevi njihovih narodnih pesmi so povečini živahni in krepki in se morajo peti s poudarkom. Pesmi so ljubavne vsebine razen dveh, kojih vsebina se nanaša na domovino. Da bi imele kake posebnosti njihove pesmi, o tem ni govora. Stari so peli tako in mladina jih posnema. To je nekaj tradicionalnega. Rezijani pojo radi svoje pesmi, v tem se vidi, da imajo domoljubni čut dobro razvit. Naše pesmi se v Reziji ne pojo.

Rezijani imajo tudi svoj poseben narodni ples „rezijanko“. Pleše se o velikih praznikih rezijanskih n. pr. 1. dne vel. travna. Na plesu se tudi pojo posebne pesmi radi takta. Drugod se navadno taki lepi stari običaji izgublajo, čim se novo upeljuje ali, da rečemo drugače, čim se civilizacija širi, toda pri Rezijanih so vse te navade dobro ohranjene. Ker ne more biti pri njih govora o kakem potujčevanju, uspevajo njihovi lepi običaji še vedno. Pleše se narodni ples z isto vnemo kot nekdanj in narodne rezijanske pesmi se še pojo, dasi znajo tudi laške, ki jim dajo časih mesto poleg svojih. Laških pesmi se nauče navadno pri vojakih.

Rezijani so vobče živahnega temperamenta in so zelo domoljubni, dasi jim narava v njihovi domovini ne nudi mnogo rodovitne zemlje, da bi se povzpeli

do blagostanja in si zagotovili prijetno bodočnost. Vajeni so potrpeti in mirno prenašajo tudi neprilichnosti; v veseli družbi in v prijaznem občevanju z rojaki pozabijo na vse težave, ako jim je nekaj trenutkov naklonjenih za veselje in razvedrilo. Srečne se štejejo, da imajo domovino, dasi ubogo, ki jih ne more radi pičle rodovitnosti prerediti.

O njihovi prošlosti se ne more nič določenega povedati. Prof. de Courtenay meni, da se ne morejo prištevati Rezijani Srbohrvatom, kakor drugi beneški Slovenci, ampak da so postali iz raznih slovanskih panog na podlagi nekega tujega etniškega življa, čegar jezikovne infiltracije, posebno takozvana vokalična harmonija, se opazujejo še sedaj.

Verjetno je tudi, da so se Rezijani naselili v Rezijo istodobno z drugimi beneškimi Slovenci, ki so prodrli najdalje proti zapadu. V rezijanščini opazamo nekaj podobnosti z narečjem terskih Slovencev, posebno končnice na *ác*; več o tem na drugem mestu. Toda, ker so Rezijani zemljepisno ločeni od ostalih Slovencev, ustvarilo se je med njimi tekom stoletij popolnoma svoje posebno narečje, ki je ohranilo svoje prvotnosti do danes. Da je temu narečju primešanih toliko laških besed, je vzrok v tem, ker so bili Rezijani v skoro vednem stiku s prebivalci rekljanske doline, z onimi „železnega kanala“ (Venzone, Resiutta, Chiusaforte i. dr.) in gotovo celo s furlanskimi Karnjeli.

S Slovenci iz soške doline so malo ali nič občevali, kakor tudi ne s terskimi Slovenci. Visoko gorovje jih loči od obojih. Par hiš v Učeji je smatrati le kot nekako rezijansko naselbino.

Nekateri italijanski pisatelji so mnenja, da so prišli Rezijanci iz Rêtije. Neki nemški poznavatelj ljudstev trdi, da so možniški (Možnica, Moggio v žel. kanalu) menihi naselili Rezijo. Da so prišli Rezijani iz Rusije, kakor nekateri sami pravijo in da so se z Rusi za časa Napoleonovih koalicijskih vojen dobro razumeli s svojim narečjem, je pač le navadna bajka.

Rezijani, katerih je dandanašnji nad 4500 duš, govore vsi, brez razlike stanu rezijansko v družini in v medsebojnem občevanju. Z Italijani in z drugimi tujci govore italijansko, kateri jezik znajo tudi dobro. Imajo le laške šole in tudi v cerkvi je vse laško, ker ni dobiti dušebrižnikov, ki bi znali rezijansko narečje. Rezijani, ki hodijo po naših krajih, govore prav dobro naš jezik in naša narečja. Z otroci govore Rezijani tudi izključno v svojem narečju.

Ker bode cenjene bralce gotovo zanimalo, kakšno je rezijansko narečje, hočem v nastopnem navesti nekaj primer v rezijanščini in dodatno hočem priobčiti tudi nekaj primer v terskem narečju, da se spoznajo posebnosti obeh narečij, kakor tudi medsebojne podobnosti in različenja.

Rezijanščina se v marsičem razlikuje od slovenščine, ima pa tudi nekaj analognega s hrvaščino (s kajkavščino, kakor tersko in šempetersko narečje).*) — Kot nekaj posebnega in drugim jezikom tujega, kaže harmonično izpremembo samoglasnikov. Ti se delijo na čiste: e, i, o, u; zamolke: œ, y, ö, ü; ozke: í, u, y, ü, e in široke: e, o, œ, ö, a. V Reziji sami se govori več domačih narečij, skoro v vsaki vasi drugače. Najboljše narečje je ono iz Njive (Gniva). — Vas leži nekako v sredi doline na levem bregu rezijanske Bele.

Oglejmo si sedaj поблиže rezijansko narečje! Navedem v prvo primer sklanje moškega in ženskega spola. Dvojino imajo kakor mi in rabijo jo tudi kot mi v narečju; torej malo ali nič.

Sklanjajo Rezijani z malimi izjemami kakor mi. Samostalnik m^úš (mož), se sklanja takole:

Ednina: Te dôbr^o m^úš. 2. Ôd jitohá dôbraha muža. 3. Jitomò dôbrêmo m^úžu. 5. Ja si (oni ne rečejo nikdar: sem) bil ta per tómo dôbremo mužu. 6. Si šal z itim dôbrin m^úžon.

*) Kajkavske končnice **ac** imamo kot v drugih beneškoslovenskih narečjih, tudi v rezijanščini n. pr. Múzac, Tinac, zelánac, rúhac, krivac, Križac i. dr.

Dvojina: 1. Te dwa döbra müža. 2 O teh dwöeh döbröb müžou. 3. Te dwöema döbrama müžama. 5. Ta per töh dwöeh döbröb müžou. 6. S te dwöema döbrama müža.

Množina: 1. Ti döbri müžje. 2. Ö töh döbröb müžou. 3. Ti döbrin müžen. 4. Za si výdel te döbre müže. 5. Ta per töh döbröb müžöh. 6. S timi döbrömi müžmi.

Nekaj opombe. Znak *o* (ruski jerj) se izgovarja v navedenih slučajih nekako med *e* in *i*, znak *h* se izgovarja v začetku in v sredi besede kot češki *h*, ob koncu besede pa kot navadno.

Vobče je sklanjatev podobna oni naših narečij, večjo izjemo dela 6. sklon dvojine.

Naj sledi še primer ženske sklanje.

Ednina: 1. Ta döbra žanà. 2. Ö te döbre žanè. 3. Za si dal ti döbre žöncö. 4. To döbro žanò. 5. Ta per ti döbrö žöncö. 6. S to döbro žanò.

Dvojina: 1. Ti dvi döbre ženö. 2. Ö te dvi döbri ženi. 3. Te dwöema döbrima ženàn. 5. Ta per töema dwöema döbrima ženàma. 6. S töema dwöema döbrima ženàma.

Množina: 1. Te döbre žanè. 2. Ö tih döbrih ženi (ženih). 3. Ti döbrin ženàn. 4. Te döbre žanè. 5. Ta per töh döbri (döbrih) žanàh. 6. S timi döbremi ženàmi.

Primere, kako se sklanjata pridevnik in zaimek, ne navajam posebe, saj je bilo o tem govora pri samostalniku.

O števniku pa tole: eden, ena, eno = *den* (*dan*, *da*), *na*, *no* n. pr. prnesÿ my no flejšö ùla (prinesi mi steklenico piva [ol]). Važno je pri števniku to, da štejejo od 60 do 99 kakor Francozi od 80 do 99, n. pr. 61 se šteje: trikrat dwist nu dan, 85 = štirikrat dwist an soeden. 40 = štröd. 1834 bi se čitalo: dän mijar ösan čentamärju anu trist an štiri itd.

Torej 100, 200 itd. štejejo: dan čentanar, dwa čentanarja itd. Tisoč je mijar. Drugače miljar, ker pa opuščajo *l*, ki se mehča z *j*, kakor tudi v drugih podobnih besedah, se čita za mijar.

Glagol ima to posebnost, da se prva oseba sedanjika ne končuje na *m*, ampak vedno na *n*. Istotako nima pomožni glagol *biti* v sedanjiku (1. oseba) *sem*, ampak kar naravnost *si*, kot v 2. osebi. Torej: Já si, ti si . . . Druge primere: Ja dín (jaz rečem), ti diš, un di; midwa diwa, vidwa dita, onadwa dita; mý dimo, vý díte, oni dijo.

Kakor vidimo, je dvojina tudi pri glagolu ohranjena.

Prislove: tja, tam v, tam pri, tja v i. dr. izgovarjajo kot drugi beneški Slovenci n. pr. ta per wödœ = ob vodi oz. tam pri vodi, tù (tùu) pötöcœ = v potoku, ta na Lunčiče, ta per Karlinö = (tam) na Lunčiču, (tam) pri Karlinu.

Pri terskih Slovencih imamo te primere: Tana Javore (ime vasi Javor), Tanatabielem (laško Tanata-viele, Bela) to pomeni: tam na tem belim itd.

Nekaj izrazov dobimo v rezijanskem narečju, ki so slični po pomenu onim v nekaterih drugih slovanskih jezikih n. pr. zdœ = tukaj, moć = mnogo, šija = vrat, vot = glej i. dr.

V nastopnem hočem navesti nekaj primerov iz terskega narečja, da se cenjeni bralci po teh zgledih uverijo o podobnosti med tema narečjema. Sicer pa je med samimi terskimi narečji tudi precej različja n. pr. med onimi, ki so bolj proti šempeterskim Slovencem ali proti kobariškemu kotu i. dr.

Vzamem primero iz Brezij (Montemaggiore, najbližja avstrijska vas jim je Breginj): „Brježanj su mjel^o an še ne maju kaužu z Borginci, to je bot^o trikat dwa redi ljet“. (Brežani [preb. Brezij] so imeli in še imajo pravdo z Breginjci; to bode 60 let.)

Druga primera (Tajpana): „Te bi dan bot tje u Rjepe, su mjel Žanetje na muša sō gnal past tje u Rip“. ([Bilo je] nekda j v Rjepi [kraj], so imeli osla in ga gnali na pašo v Rjep.)

Drastična je primera, ki jo navajam niže, ker nam kaže očitno razliko celo med posameznimi terskimi narečji.

T_w Čarne_j numajo jez_{ok} alpaj l_{nga}č tej mi, nome numajo dost_o besjet lašk_h, v_{tj} kuj mi; t_w Karnicah on jim_{ta} bwoj naš jez_{ok}, kuj čarnejsk_o; t_w Subidu numajo naš jez_{ok}, ma nu mekin bw_{oj} konanjsk; t_w Čanjebol_o nu-maj_o jez_{ok} kranjolin nu-m_{ar} mešk_{le}čan; t_w Brzejjah nu-maj_o bw_{oj} debov jez_{ok}, koj mi nu wljek_o besjedo; t_w Viškorš_o nu-majo škwazi tej mi-mangari tako ne, ki so hard_o kujutr_o nan, Tijpanjanen, tej te zelen_o hudič.

Predno prevedem to na slovensko, si dovolim nekaj opazk in pripomb. Znak *o* (ruski jer) je polglasnik in se izgovarja kot v slovenskih besedah: mrtev (med m in r se sliši neki polglasnik, tudi v besedah trd, prst med t-r in p-r). Znak *tj* se čita za mehki *č*, *o* pa, kakor sem že omenil pri rezijanskem narečju, nekako med *i* in *e*.

T_w = tam v oziroma tam, v drugih narečjih t_{uu}. L_{nga}č kot v rezijanskem narečju = die Sprache, jez_{ok} = die Zunge. Sedaj podam prevod: V Čarneji (občina Neme [Nimis], ki je laška) imajo jezik (govorijo) kakor mi, samo da imajo dokaj furlanskih besed; v Karnicah govorijo bolj podobno našemu kot v Čarneji; v Subitu (vas ležeča nekako v sredi terskih Slovencev) govorijo kakor mi, oziroma imajo naš jezik, samo nekoliko bolj konanjski (t. j. kanalski, torej kakor v goriškem Kanalu); v Čaneboli govorijo bolj s kranjskim (slovenskim) mešan jezik; v Brezjah imajo bolj debel jezik in vlečejo besedo; v Viškorši (Monteaperta; vas leži bolj proti zahodni strani) govorijo „škwazi“, — (laško quasi, furl. squasi = skoro) kakor mi, „magari“ tako ne, ker so nam zoprni, (namreč prebivalcem Tajpane, kjer se pripoveduje ta primer) kot zeleni hudič.

Po navedenih primerah se vidi, da je pač nekaj majhne podobnosti med tema narečjema. Rezijansko se razlikuje od terskega v glavnem v izgovarjanju zamolklih glasov. Da so si ohranili Rezijani svoje narečje v obče različno od drugih narečij, je pač umevno, ker so nekako ločeni, zaprti v svoji dolini in izhod

imajo edino na furlansko stran, ako se ne štejejo gorske steze in pota, po katerih prihajajo na Avstrijsko na Žago ali v Bovec.

Da ima rezijanščina toliko laške primesi, se razume samo po sebi. Za višje pojme namreč niso imeli izprva svojih izrazov; rabili so jim tuji, furlanski ali italijanski. Pomniti treba, da so že več stoletij pod laško vlado; oblastva so jim dopisovala vedno le v laškem jeziku in tako so se oprijemali laških izrazov in tuje primesi je bilo vedno več. Saj se še celo pri nas na Goriškem dobi v narečjih kaka laška beseda, upliv takratnega uradovanja in soseščine italijanske. V novejšem času so pripomogle k odpravi takih tujih navlak šole. Pri Rezijanih to ni mogoče, ker imajo le laške šole in tudi v cerkvi se ne propoveduje v rezijanščini. Drugače pa se njihovo narečje vsekakor drži na gotovi višini in ni mogoče, da bi upadlo število onih, ki govorijo rezijansko, zakaj, kakor sem omenil iz početka, se goji pridno rezijanščina že pri deci, najsi bodo starši ubožni ali imoviti. Oni ne dajo prednosti pred svojim narečjem kakemu tujemu jeziku, kakor se pri nas nekod uveljavlja nemščina, ker je bolj „nobel“. Na Goriškem pa se italijanščina od Slovencev ne upošteva domačemu jeziku. Kajti če so priprosti in boljši Rezijani samozavestni na svoje narečje, smemo biti tudi mi na svojo lepo književno slovenščino.

* * *

Kaj naj rečem o Rezijanih v narodnem oziru. So li zavedni? Se li zavedajo, da so majhna vejica mogočnega slovanskega debla?

Ta vprašanja moram v glavnem žal zanikati. Rezijani, kakor sem že omenil, zelo uvažujejo svoje narečje in ljubijo svojo domovino, toda da bi se zavedali, da so Slovenci, Slovani tega ne. Izjeme so nekateri Rezijani, ki prihajajo v naše kraje in če bivajo dalje časa med nami, in da so količkaj dovtetni, spoznajo, da so tudi oni Slovenci; premnogo pa ni takih slučajev.

Ali vpliva šola raznarodovalno na Rezijane? V Reziji je pet večjih vasi: Bilo (San Džorč), Ravnica, kjer je tudi fara in uradi, in Stolbica na desnem bregu rezijanske Bele in Njiva, pa ne daleč od nje največja vas Osojani na levem bregu reke. V vsaki teh vasi je šola. Poleti je obisk bolj nereden, ker gredo otroci s starši na planine. V manjši vasi v Koritih pod Kaninom imajo pouk le pozimi. Za šolo je torej razmerna dovolj preskrbljeno in ustanovitev šol ne datira v zadnje desetletje; toda da bi šole poitalijančile Rezijane, o tem se ne more misliti. Rezijani pač rabijo italijanščino in jo govore, toda edino takrat, kadar hočejo kaj važnega povedati, bodisi da navajajo kako postavo, kak nauk ali red.

Kar se je poitalijančilo vasi pri terskih Slovencih, ni pripisovati šoli, pač pa vednemu stiku, občevanju s Furlani, ki so v premoči in, kar je popolnoma naravno, poitalijančile so se najhitreje vasi ležeče v ravnini v bližini furlanskih sel. V hribovskih vaseh so terski Slovenci svoje narečje prav dobro ohranili.

Tudi Rezijanov ne poitalijanči šola, ker to, kar jim nudi šola, vedo o svojem času vporabiti, vedo pa tudi uveljaviti svoje narečje tako, da jim ostane kot stalna dediščina njihovih očetov.

Morda se bode po več desetletjih, ako se razmere ne izpremene, čulo o uspešnem poitalijančevanju beneških Slovencev, v prvi vrsti terskih, toda Rezijani ostanejo zvesti svojim tradicijam in njihovo narečje ostane kot spomenik in svedok ljubezni ljudstva do svojega jezika.

Rihard Orel.

